

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙСТРА ВИРОБНИЧОГО НАВЧАННЯ: ІНТЕГРАТИВНИЙ ПІДХІД

CONCEPTUAL PRINCIPLES OF EDUCATIONAL ACTIVITIES OF THE VOCATIONAL INSTRUCTOR: AN INTEGRATIVE APPROACH

У статті на основі методолого-теоретичного аналізу наукових праць обґрунтовано інтегративний підхід у виховній діяльності майстра виробничого навчання як системну методологічну стратегію цілеспрямованого поєднання професійно-технічної підготовки з особистісним розвитком, що детермінує органічну єдність когнітивного, емоційно-ціннісного, діяльнісного та рефлексивного компонентів виховного процесу на основі синтезу теоретичного навчання, практичної підготовки, соціалізації та само-виховання в контексті формування професійної компетентності та життєвої зрілості майбутнього фахівця. Визначено систему конструктивних принципів, які забезпечують науково обґрунтоване впровадження цієї методологічної стратегії в практику професійно-технічної освіти: науковості та практичної спрямованості, системності та послідовності, особистісно зорієнтованої спрямованості, культуровідповідності та національної орієнтації, професійно-виховної синергії.

Розкрито сутність, специфіку змісту та основні компоненти виховної діяльності майстра виробничого навчання. Виховна діяльність майстра виробничого навчання розглядається як цілеспрямований, системний і безперервний процес формування у здобувачів професійної освіти особистісних якостей, ціннісних орієнтацій, морально-естетичних норм і соціальних компетенцій. Специфіка даної діяльності полягає в органічному поєднанні виховання з виробничим процесом, що забезпечує практико-орієнтований характер виховного впливу, де виховні завдання вирішуються в контексті конкретних виробничих ситуацій, а формування особистості відбувається на основі освоєння професійних компетенцій і залучення до трудового колективу з його традиціями, нормами професійної поведінки та корпоративною культурою. До основних компонентів належать: формування професійної культури та етики; розвиток особистісних якостей для професійної самореалізації; виховання соціальних компетенцій; формування трудової моралі та ціннісних орієнтацій; розвиток інноваційного мислення та готовності до неперервного саморозвитку.

Виокремлено і схарактеризовано структурні рівні інтеграції, що відображають різні площини та глибину інтегративних зв'язків у системі професійного виховання: горизонтальний (міжпредметна інтеграція, міжособистісна інтеграція, просторова інтеграція), вертикальний (темпоральна інтеграція, поетапна інтеграція, рівнева інтеграція), глибинний (особистісна інтеграція, аксіологічна інтеграція, компетентнісна інтеграція).

Ключові слова: майстер виробничого навчання, учнівська молодь, виховна діяльність

майлера виробничого навчання, інтегративний підхід у вихованні учнівської молоді, принцип професійно-виховної синергії, структурні рівні інтеграції в системі професійного виховання.

The article, based on the methodological and theoretical analysis of scientific works, substantiates the integrative approach in the educational activities of the vocational instructor as a systematic methodological strategy for the purposeful combination of vocational training and personal development, which determines the organic unity of the cognitive, emotional and value, activity and reflexive components of the educational process based on the synthesis of theoretical training, practical training, socialization and self-education in the context of professional competence formation. The system of constructive principles that ensure the scientifically based implementation of this methodological strategy in the practice of vocational education is defined: scientific and practical orientation, systematic and consistent, personality-oriented orientation, cultural relevance and national orientation, professional and educational synergy.

The essence, specificity of content and main components of the educational activity of a vocational instructor are revealed. The educational activity of vocational instructor is considered as a purposeful, systematic and continuous process of forming personal qualities, value orientations, moral and aesthetic norms and social competencies in students of vocational education. The specificity of this activity lies in the organic combination of education with the production process, which ensures the practice-oriented nature of educational influence, where educational tasks are solved in the context of specific production situations, and personality formation takes place on the basis of mastering professional competencies and involvement in the workforce with its traditions, norms of professional behavior and corporate culture. The main components include: formation of professional culture and ethics; development of personal qualities for professional self-realization; education of social competencies; formation of work morale and value orientations; development of innovative thinking and readiness for continuous self-development. The structural levels of integration that reflect different planes and depth of integrative relations in the system of professional education are identified and characterized: horizontal (interdisciplinary integration, interpersonal integration, spatial integration), vertical (temporal integration, phased integration, level integration), and deep (personal integration, axiological integration, competence integration).

Key words: vocational training instructor, students, educational activities of the vocational instructor, integrative approach in educating students, principle of professional and educational synergy, structural levels of integration in the vocational education system.

УДК 377.091.12.11.3-051:005.336.5
DOI <https://doi.org/10.32782/ip/86.1.34>
Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

Хоменко А.В.,
канд. пед. наук,
доцент кафедри загальної педагогіки та андрагогіки
Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Мокляк В.М.,
докт. пед. наук,
професор кафедри загальної педагогіки та андрагогіки
Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Ільченко О.Ю.,
докт. пед. наук,
професор кафедри загальної педагогіки та андрагогіки
Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Петренко Л.М.,
докт. пед. наук,
професор кафедри загальної педагогіки та андрагогіки
Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Постановка проблеми у загальному вигляді.

У сучасних умовах трансформації освітнього простору України постає проблема підготовки конкурентоспроможних фахівців, здатних до ефективного виконання професійних функцій, постійного самовдосконалення та адаптації у динамічному соціально-економічному середовищі. Особливої гостроти ця проблема набуває в контексті реформування системи професійної (професійно-технічної) освіти, яка забезпечує підготовку висококваліфікованих робітничих кадрів із урахуванням вимог сучасного ринку праці та євроінтеграційних процесів.

Взаємозв'язок професійного навчання і виховання забезпечує цілісний розвиток майбутнього спеціаліста, інтегруючи процеси засвоєння фахових знань і умінь з формуванням етичних норм, громадянських переконань та усвідомленням соціальної відповідальності. У зв'язку з цим виховна діяльність майстра виробничого навчання має особливе значення, оскільки саме цей педагогічний працівник безпосередньо залучений до професійно-особистісного становлення учнівської молоді.

Інтенсивний розвиток цифровізації виробничих процесів, впровадження «Industry 4.0», зростання значущості «soft skills» у професійній діяльності вимагають від майстрів виробничого навчання нових підходів до виховання молодого покоління, які поєднують традиційні цінності трудового виховання з розвитком критичного мислення, адаптивності, командної роботи, цифрової грамотності та безперервного навчання в умовах постійних змін. Тому обґрунтування науково-методичних основ інтегративного підходу до виховної діяльності майстра виробничого навчання в системі професійної освіти сприятиме, на нашу думку, формуванню нового покоління фахівців, здатних не лише ефективно виконувати виробничі функції, але й бути носіями інноваційного мислення, соціальної відповідальності та національно-патріотичних цінностей, що є запорукою сталого розвитку суспільства та конкурентоспроможності вітчизняної економіки на міжнародному рівні.

Актуальність даної проблеми посилюється необхідністю подолання соціально-педагогічних суперечностей: між зростаючими вимогами суспільства до якості професійної підготовки робітничих кадрів і недостатньою теоретико-методичною розробленістю проблеми виховання учнівської молоді в системі професійної освіти; між потребою в інноваційних підходах до організації виховного процесу та переважанням традиційних форм і методів виховної роботи; між необхідністю формування у майбутніх фахівців цілісного комплексу професійних і особистісних якостей та фрагментарністю виховних впливів у закладах професійної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Науковий дискурс дослідження виховного процесу в закладах професійної (професійно-технічної)

освіти представлений значними напрацюваннями як вітчизняних, так і зарубіжних учених. Зокрема, методолого-теоретичні засади професійної підготовки майбутніх фахівців розкриваються у працях С. Алексєєвої, Л. Базиль, О. Бородієнко, Н. Ваніної, А. Гуржій, Л. Єршової, О. Дубасенюк, Д. Закатнова, О. Коваленко, А. Каленського, Н. Ничкало, В. Радкевич, О. Щербак та ін., наукові дослідження яких присвячено обґрунтуванню концептуальних основ професійного навчання учнівської молоді, вивченню специфіки педагогічної майстерності майстра виробничого навчання, розробці критеріїв та показників ефективності педагогічної діяльності, а також створенню системи неперервного професійного розвитку педагогічних працівників закладів професійної освіти.

Психолого-педагогічні аспекти виховання особистості в період ранньої юності, й учнів закладів професійної освіти зокрема, висвітлено у дослідженнях І. Беха, М. Боришевського, О. Киричука, С. Кузікової, С. Максименка, В. Моляко, В. Орлова, О. Отич, Л. Руденко, М. Теловатої, С. Сисєвої та ін. Наукові розвідки цих учених зосереджені на виявленні механізмів формування професійної ідентичності, специфіки становлення професійно значущих якостей особистості майбутнього кваліфікованого робітника, створенні різних моделей виховної діяльності педагогічних працівників у системі професійної освіти, визначенні ефективних методів та форм виховного впливу.

Інтегративний підхід до організації освітньо-виховного процесу розглядається у працях В. Андрущенка, М. Артюшиної, О. Веретинського, О. Вознюк, С. Гончаренка, Р. Гуревича, О. Дубасенюк, В. Зливкова, І. Зязюна, В. Кременя, І. Козловської, Ю. Козловського, О. Коваленка, С. Лукомської та ін. Науковці обґрунтовують необхідність забезпечення міждисциплінарної інтеграції, поєднання загальноосвітньої та професійної підготовки, інтеграції теоретичного і практичного навчання.

У контексті світової науки варто відзначити роботи таких авторів як А. Bandura, V. Boix-Mansilla, Y. Kidron, R. Kegan, D. Kolb, J. McTighe, P. Freire, D. Schön, G. Wiggins та ін., які пропонують міждисциплінарний підхід до проблеми професійного навчання і виховання, включаючи теорію експериментального навчання, концепції рефлексивної практики, соціального і трансформативного навчання, а також моделі інтегративної педагогіки, що поєднують когнітивний, афективний та поведінковий компоненти освітнього процесу в професійній підготовці.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на зростаючу актуальність інтегративного підходу до організації виховного процесу учнівської молоді, в системі професійно-технічної освіти досі бракує цілісної науково обґрунтованої методики його впровадження.

Існуючі теоретичні розробки носять переважно фрагментарний характер і не забезпечують системного розуміння механізмів інтеграції різних аспектів виховної діяльності майстра виробничого навчання. Відсутність єдиної концептуальної основи призводить до стихійного, інтуїтивного використання інтегративних елементів міжособистісної взаємодії, що знижує їх педагогічну ефективність та унеможливорює створення відтворюваних моделей успішного досвіду. Також найбільш гострою залишається проблема розриву між теоретичним усвідомленням необхідності інтегративного підходу та браком конкретних технологій його практичної реалізації.

Мета статті полягає в обґрунтуванні інтегративного підходу у виховній діяльності майстра виробничого навчання як системної методологічної стратегії поєднання професійно-технічної підготовки з особистісним розвитком учнівської молоді, визначенні конструктивних принципів його впровадження в практику професійно-технічної освіти, виокремлення структурних рівнів інтеграції в системі професійного виховання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Виховний процес у закладах професійної освіти виступає системоутворюючим чинником, який інтегрує навчальну, виробничу та соціальну діяльність учнів; забезпечує формування цілісної особистості майбутнього фахівця на основі синтезу теоретичних знань, практичних умінь та соціально значущих компетентностей; сприяє розвитку професійної ідентичності, трудової етики та готовності до ефективної діяльності в умовах сучасного ринку праці.

Потрібно зазначити, що особлива важливість виховання учнівської молоді в професійній освіті зумовлена специфікою віку здобувачів освіти: у період ранньої юності відбувається активне формування професійного світогляду, професійної ідентичності та життєвих пріоритетів, а також становлення конкурентоспроможних фахівців, здатних не лише якісно виконувати виробничі функції, але й бути носіями інноваційного мислення, підприємницької ініціативи та високої професійної культури.

Особистісний розвиток учнівської молоді у XXI столітті характеризується глибокими змінами, що зумовлені цифровізацією людського буття, глобальними інтеграційними процесами та еволюцією соціокультурних й освітніх концепцій. Соціально-психологічні особливості розвитку сучасної учнівської молоді визначаються прискореним темпом життя, мультикультурністю, індивідуалізацією, зміною традиційних соціальних ролей і стереотипів. Молоді люди прагнуть до швидкого досягнення результатів, демонструють високий рівень самостійності та незалежності, проте часто відчують труднощі у формуванні стійких міжособистісних відносин та довгострокових цілей.

За результатами досліджень Л. Єршової [5], Д. Закатнова [6], С. Кузікової [11] характерними для цього віку є підвищена тривожність, прагнення до самовираження та індивідуальності, а також зміна ціннісних орієнтацій у бік матеріального благополуччя й особистого успіху. Водночас, спостерігається посилення соціальної активності молоді, готовність до участі в глобальних процесах, екологічних та соціальних ініціативах, що вимагає від педагогів нових підходів до виховної роботи, здатних поєднати традиційні моральні цінності з сучасними викликами та можливостями цифрової епохи.

Ці психологічні особливості сучасної учнівської молоді підкреслюють значущість виховної діяльності майстра виробничого навчання, який не лише формує професійні компетентності, але й сприяє гармонійному поєднанню індивідуальних прагнень учнів до самореалізації з традиційними трудовими цінностями, соціальною відповідальністю та готовністю до конструктивної участі в розвитку суспільства.

Синтез і узагальнення теоретичних положень вчених щодо організації і здійснення виховного процесу в системі професійної освіти А. Вініченко [1], О. Дубасенюк [4], В. Орлова [13], О. Отич [14] дозволяє розглядати виховну діяльність майстра виробничого навчання як цілеспрямований, системний і безперервний процес формування у здобувачів професійної освіти особистісних якостей, ціннісних орієнтацій, морально-естетичних норм і соціальних компетенцій, що здійснюється на основі інтеграції виховних впливів у виробничо-практичну діяльність з метою підготовки гармонійно розвинутого, професійно компетентного та соціально відповідального фахівця, здатного до успішної трудової самореалізації та активної участі в суспільному житті. Зауважимо, що ефективність такої виховної діяльності значною мірою залежить від характеру педагогічної взаємодії, що складається між майстром і здобувачами професійної освіти.

Сучасне розуміння виховного процесу у професійній педагогіці ґрунтується на принципі суб'єкт-суб'єктних відносин [1; 2; 4], де майстер виробничого навчання та учні виступають рівноправними учасниками педагогічного діалогу, кожен з яких має власний життєвий досвід, цінності та потенціал до саморозвитку. На відміну від традиційної авторитарної моделі «суб'єкт-об'єктних» відносин, де учень розглядається як пасивний об'єкт виховного впливу, інтегративний підхід передбачає створення демократичного освітнього середовища, що стимулює активність, ініціативність та співтворчість усіх учасників. Майстер виробничого навчання в цьому контексті виконує роль фасилітатора, який не лише транслює професійні знання, але й створює умови для самореалізації особистості учня, враховує його індивідуальні особливості та потреби, заохочує до критичного мислення

та самостійного пошуку рішень. Така взаємодія забезпечує у майбутніх фахівців формування внутрішньої мотивації до самовиховання, розвиває відповідальність та самостійність, сприяє становленню професійної ідентичності, усвідомленню цінностей обраної професії.

Потрібно зазначити, що особливого значення для ефективної реалізації суб'єкт-суб'єктної взаємодії майстра виробничого навчання з учнівською молоддю набуває його професійна компетентність як «світоглядна професійно-особистісна ерудиція, що полягає у формуванні особливого духовного стилю професійної діяльності, гуманного спілкування та ціннісно-змістовної взаємодії з учнями; становленні професійної культури в результаті якісної зміни когнітивних, ціннісно-змістовних та емоційних компонентів особистості – як носія духовних цінностей, моральних ідеалів та педагогічної свідомості» [19, с. 141].

Важливим для нашого дослідження є питання змісту виховної діяльності майстра виробничого навчання. Системний аналіз науково-педагогічної літератури з проблем професійної освіти та виховання [1; 4; 10; 12; 13; 14; 17] показує, що зміст виховної діяльності майстра виробничого навчання становить багатокомпонентну систему цілеспрямованих педагогічних впливів і охоплює формування професійної культури та етики учнівської молоді на основі засвоєння традицій, норм і цінностей робітничого класу, розвиток моральних якостей особистості, виховання трудової дисципліни та культури праці, формування колективістських навичок та здатності до командної роботи, розвиток творчого мислення та інноваційного підходу до вирішення виробничих завдань, а також виховання громадянських якостей, патріотизму та соціальної відповідальності.

Вважаємо, що специфіка змісту полягає в його органічному поєднанні з виробничим процесом, коли виховні завдання реалізуються не через абстрактні настанови, а через конкретну трудову діяльність, створюючи автентичне освітнє середовище, де моральні принципи, професійні стандарти та соціальні норми засвоюються завдяки практичному досвіду, взаємодії в трудовому колективі та наслідуванню позитивних зразків поведінки досвідчених фахівців. В цілому, це забезпечує високу ефективність виховного впливу та сприяє формуванню цілісної, професійно компетентної та морально зрілої особистості майбутнього робітника.

На основі структурно-функціонального аналізу теоретичних висновків дослідників [1; 4; 5; 6; 13; 14], вивчення специфіки професійно-педагогічної діяльності майстрів виробничого навчання, нами виокремлено наступні основні компоненти його виховної діяльності:

– формування професійної культури та етики учнівської молоді, що передбачає виховання

поваги до обраної професії, дотримання технологічної дисципліни, відповідального ставлення до робочого місця, інструментів та обладнання, а також розвиток професійної гідності та усвідомлення соціальної значущості трудової діяльності;

– розвиток особистісних якостей, необхідних для успішної професійної самореалізації, зокрема: відповідальності, самостійності, наполегливості, охайності, пунктуальності, здатності до самоконтролю, а також формування адекватної самооцінки та професійної самосвідомості;

– виховання соціальних компетенцій на основі розвитку комунікативних навичок: здатності до командної роботи, конструктивного вирішення конфліктів, лідерських якостей, толерантності та поваги до колег, а також формування готовності до наставництва та передачі професійного досвіду;

– формування трудової моралі та ціннісних орієнтацій, що включає виховання честі праці, сумлінності, творчого ставлення до виробничих завдань, економічної свідомості, екологічної культури та розуміння взаємозв'язку між якістю праці та добробутом суспільства;

– розвиток інноваційного мислення та готовності до неперервного професійного саморозвитку шляхом стимулювання пізнавальної активності, творчого підходу до розв'язання виробничих завдань, здатності до освоєння нових технологій та адаптації до змінних умов виробництва.

Вважаємо, що виокремлені компоненти виховної діяльності майстра виробничого навчання зумовлюють необхідність реалізації інтегративного підходу у вихованні учнівської молоді, який забезпечує цілісне поєднання професійного, особистісного та соціального розвитку сучасного фахівця.

Інтегративний підхід у професійній освіті [8; 9; 16] представляє собою методологічну стратегію, що спрямована на формування цілісної картини світу на основі поєднання різних галузей знань, методів і форм навчально-виховної діяльності в єдину систему, де окремі взаємодоповнюють і взаємопосилують один одного, створюючи синергетичний ефект у розвитку особистості.

Український педагогічний дискурс розглядає інтегративний підхід у вихованні як органічне поєднання різних виховних впливів, що спрямовані на цілісний розвиток особистості. Провідні українські вчені, методологи педагогічної науки, зокрема С. Гончаренко [3], І. Зязюн [7] інтерпретують інтеграцію як фундаментальний принцип педагогічного процесу, що забезпечує єдність інтелектуального, емоційного та духовного розвитку вихованця та сприяє формуванню в нього синергетичного (нелінійного мислення). Сучасні українські дослідники Ю. Козловський [6], І. Козловська [7], В. Зликов [14] розширюють це розуміння, включаючи в інтегративний освітньо-виховний процес синтез формального і неформального навчання, традиційних

і інноваційних методів, індивідуального та колективного підходів до розвитку особистості.

У контексті такого трактування інтеграції ми акцентуємо увагу на поєднанні раціонального та емоційного, логічного та образного в процесі виховання, підкреслюючи важливість створення цілісного освітньо-виховного середовища, де кожен елемент сприяє формуванню гармонійної особистості. Узагальнюючи теоретичний аналіз, можна виділити сутнісні ознаки інтегративного підходу, які включають: міждисциплінарність, цілісність, системність, синергетичність, діалогічність, контекстність, орієнтацію на формування компетентностей та особистісно-діяльнісну спрямованість. Така сукупність характеристик дозволяє подолати фрагментарність традиційного навчання і виховання та забезпечити формування цілісної професійно-особистісної картини світу у здобувачів освіти.

На основі концептуального аналізу сучасних наукових досліджень інтеграції теоретичного навчання, практичної підготовки та виховного процесу в системі професійно-технічної освіти [2; 3; 4; 7; 8; 9; 15; 16; 18] інтегративний підхід у виховній діяльності майстра виробничого навчання визначаємо як системну методологічну стратегію цілеспрямованого поєднання професійно-технічної підготовки з особистісним розвитком, що детермінує органічну єдність когнітивного, емоційно-ціннісного, діяльнісного та рефлексивного компонентів виховного процесу на основі синтезу теоретичного навчання, практичної підготовки, соціалізації та самовиховання у контексті формування професійної компетентності та життєвої зрілості майбутнього фахівця.

Цей підхід характеризується: по-перше, багаторівневістю (інтеграція на рівні цілей, змісту, методів та результатів), по-друге, багатоаспектністю (поєднання професійного, особистісного, соціального та культурного розвитку), по-третє, динамічністю (адаптація до індивідуальних потреб учня та вимог сучасного ринку праці) і забезпечує створення єдиного освітньо-виховного простору, де органічно взаємодіють всі компоненти особистісно-професійного становлення майбутнього кваліфікованого робітника.

Ефективна реалізація інтегративного підходу у виховній діяльності майстра виробничого навчання потребує визначення конструктивних принципів, які забезпечують науково обґрунтоване впровадження цієї методологічної стратегії в практику професійно-технічної освіти.

Аналіз наукових праць українських дослідників у галузі професійної освіти показує, що більшість учених акцентують увагу на класичних принципах інтеграції, зокрема: принципі науковості та практичної спрямованості (Н. Ничкало [12], В. Радкевич [17]), принципі системності та послідовності (Ю. Козловський [8], В. Зливков [16]),

принципі особистісно зорієнтованої спрямованості (І. Зязюн [7]), принципі культуровідповідності та національної орієнтації (О. Вознюк [2], О. Дубасенюк [4]). Водночас, як свідчить проведений аналіз, недостатньо уваги приділяється принципу, який би комплексно враховував специфіку виховної діяльності майстра виробничого навчання як унікального суб'єкта педагогічного процесу, що одночасно здійснює професійну підготовку, практичне навчання та особистісне виховання учнів у контексті майбутнього професійного становлення.

У зв'язку з цим вважаємо за необхідне обґрунтувати принцип професійно-виховної синергії, який передбачає взаємопідсилення та взаємобагачення процесів професійної підготовки та особистісного виховання на основі створення педагогічних ситуацій, де засвоєння професійних компетентностей органічно поєднується з формуванням ціннісних орієнтацій, моральних якостей та соціальної зрілості майбутнього фахівця. Цей принцип забезпечує не просто механічне поєднання навчання і виховання, а їх глибоку інтеграцію, коли кожний виробничий процес, практичне завдання чи професійна ситуація стає засобом не лише формування фахових умінь, але й розвитку особистісних якостей, необхідних для успішної професійної діяльності та життєтворчості.

Реалізація принципу професійно-виховної синергії у виховній діяльності майстра виробничого навчання передбачає дотримання таких правил інтегративної практики виховання:

1) правило ціннісного наповнення професійної діяльності, згідно з яким кожне практичне завдання чи виробнича операція має супроводжуватися усвідомленням її соціальної значущості, етичних аспектів та особистісного сенсу для майбутньої професії;

2) правило особистісної рефлексії професійного досвіду, що вимагає систематичного аналізу учнями власних професійних дій, мотивів, досягнень та труднощів у контексті особистісного зростання;

3) правило моделювання реальних професійних ситуацій з виховним потенціалом, коли майстер цілеспрямовано створює або використовує професійні завдання, що актуалізують морально-естетичні дилеми, вимагають прояву відповідальності, ініціативи та співпраці;

4) правило інтеграції індивідуального і колективного досвіду, за якого особистісні досягнення учня в професійній сфері стають засобом розвитку групової згуртованості, взаємодопомоги та формування професійної культури колективу;

5) правило перспективної професійно-життєвої орієнтації, що передбачає постійне співвіднесення поточних навчально-виробничих завдань із довгостроковими життєвими планами учня, його професійними амбіціями та особистісними цінностями.

Таким чином, визначені принципи інтегративного підходу та правила реалізації принципу професійно-виховної синергії створюють цілісну методологічну основу для трансформації виховної діяльності майстра виробничого навчання у системний процес одночасного формування професійної компетентності та особистісної зрілості майбутніх фахівців шляхом органічного поєднання навчально-виробничої діяльності з ціннісно-смысловим розвитком особистості.

Вважаємо, що практична реалізація визначених принципів та правил інтегративного підходу потребує конкретизації та структурування, що забезпечується, на нашу думку, визначенням рівнів інтеграції у системі професійного виховання. Це дозволить майстру виробничого навчання системно організовувати виховний процес з учнівською молоддю відповідно до специфіки кожної площини педагогічної взаємодії.

Рівень інтеграції розглядаємо як ступінь та характер взаємопроникнення і взаємодії різних компонентів виховної системи майстра виробничого навчання, що визначає масштаб, глибину та спрямованість інтегративних зв'язків між структурними елементами професійного виховання в певній площині педагогічного процесу. Відповідно до особливостей системи виховання в закладах професійної освіти та специфіки професійно-технічної освіти в цілому, результатів аналізу структурно-функціональних компонентів виховної діяльності майстра виробничого навчання, нами виокремлено три взаємопов'язані структурні рівні інтеграції, що відображають різні площини та глибину інтегративних зв'язків у системі професійного виховання: горизонтальний (міжпредметна інтеграція, міжособистісна інтеграція, просторова інтеграція), вертикальний (темпоральна інтеграція, поетапна інтеграція, рівнева інтеграція), глибинний (особистісна інтеграція, аксіологічна інтеграція, компетентнісна інтеграція). Схарактеризуємо зміст кожного рівня.

1. Горизонтальний рівень інтеграції представляє собою систему взаємопов'язаних виховних впливів, що здійснюються одночасно в різних площинах освітнього середовища закладу професійної освіти. Міжпредметна інтеграція забезпечує органічне поєднання виховного потенціалу загальноосвітніх, загальнопрофесійних та спеціальних дисциплін, коли кожен навчальний предмет стає не лише джерелом знань, але й засобом формування професійних цінностей, етичних норм та особистісних якостей майбутнього фахівця. Міжособистісна інтеграція передбачає координацію та узгодження виховних зусиль усіх суб'єктів педагогічного процесу – майстрів виробничого навчання, викладачів теоретичних дисциплін, кураторів груп, соціальних педагогів та психологів, що створює єдиний виховний простір без суперечностей та дублювання впливів. Просторова інтеграція

розширює межі традиційного навчального процесу, органічно включаючи в систему виховання різноманітні освітні локації – від навчальних майстерень та лабораторій до гуртожитків, підприємств-партнерів та культурно-освітніх установ, що забезпечує цілісність професійної соціалізації учнів.

2. Вертикальний рівень інтеграції забезпечує логічну послідовність та наступність виховних впливів у часовому вимірі, створюючи безперервний процес особистісно-професійного становлення. Темпоральна інтеграція передбачає узгодження короткострокових та довгострокових виховних цілей, забезпечуючи поступальний характер розвитку особистості від адаптації до професійного самовизначення та самореалізації. Поетапна інтеграція створює органічний зв'язок між різними періодами навчання – від професійної орієнтації абітурієнтів до випускного кваліфікаційного етапу, коли кожен попередній етап створює підґрунтя для наступного, а досягнуті результати стають основою для подальшого розвитку. Рівнева інтеграція гармонійно поєднує оперативні виховні завдання (формування конкретних навичок та звичок), тактичні цілі (розвиток професійно значущих якостей) та стратегічні орієнтири (становлення життєвої та професійної позиції), що гарантує як поточну ефективність виховного процесу, так і його довгострокову результативність.

3. Глибинний рівень інтеграції представляє найвищий рівень інтегративного підходу, спрямований на формування цілісної, внутрішньо узгодженої особистості професіонала. Особистісна інтеграція забезпечує гармонійне поєднання когнітивної сфери (професійні знання та розуміння), афективної складової (емоційно-ціннісне ставлення до професії) та поведінкового компонента (практичні вміння та навички професійної діяльності), створюючи внутрішню цілісність особистості фахівця. Аксіологічна інтеграція спрямована на узгодження та ієрархізацію системи особистісних, професійних та суспільних цінностей, формування стійких ціннісних орієнтацій, що стають внутрішніми регуляторами професійної поведінки та життєвих виборів. Компетентнісна інтеграція уможливорює органічне поєднання технічних «hard skills» та соціально-особистісних «soft skills» компетентностей, створюючи синергетичний ефект їх взаємодії та формуючи інтегральну професійну компетентність, що дозволяє випускнику ефективно адаптуватися до мінливих умов сучасного ринку праці та успішно розвивати професійну кар'єру.

Таким чином, запропоновані структурні рівні інтеграції створюють багатовимірну систему професійного виховання, де горизонтальний рівень забезпечує синхронізацію різноспрямованих впливів у просторі, вертикальний рівень гарантує послідовність та наступність у часі, а глибинний рівень формує внутрішню цілісність особистості

майбутнього професіонала на основі гармонійного поєднання когнітивних, афективних та поведінкових компонентів, що в сукупності створює оптимальні умови для становлення компетентного, ціннісно орієнтованого та особистісно зрілого фахівця.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє зробити висновок, що інтегративний підхід у виховній діяльності майстра виробничого навчання являє собою комплексну методологічну стратегію, яка забезпечує системне поєднання професійно-технічної підготовки з особистісним розвитком учнівської молоді на основі органічної єдності когнітивного, емоційно-ціннісного, діяльнісного та рефлексивного компонентів виховного процесу. Розроблена багатовимірна система інтеграції включає горизонтальний рівень (міжпредметна, міжособистісна та просторова інтеграція), вертикальний рівень (темпоральна, поетапна та рівнева інтеграція) та глибинний рівень (особистісна, аксіологічна та компетентісна інтеграція) забезпечує подолання фрагментарності традиційного виховного процесу та створення цілісного освітньо-виховного простору. Запропонований підхід сприяє формуванню внутрішньо узгодженої особистості майбутнього професіонала, здатного до ефективної адаптації в мінливих умовах сучасного ринку праці, що підтверджує його актуальність та перспективність для розвитку теорії та практики професійної педагогіки в контексті підготовки конкурентоспроможних фахівців нового покоління.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у розробці комплексу технологій реалізації інтегративного підходу у виховній діяльності майстра виробничого навчання, створенні методичних рекомендацій щодо адаптації цих технологій до специфіки різних професійних напрямів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Вініченко А. А., Сергієнко А. Д. Особливості виховання молоді професійно-технічних закладів в умовах суспільних трансформацій. *Вісник післядипломної освіти* : зб. наук. праць. Серія «Педагогічні науки». 2016. № 1 (30). С. 6–15. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/185263427.pdf>
2. Вознюк О. В., Дубасенюк О. А. Цілові орієнтири розвитку особистості у системі освіти: інтегративний підхід: моногр. Житомир : ЖДУ імені І. Франка, 2009. 684 с. URL: <https://eprints.zu.edu.ua/4073/>
3. Гончаренко С. У. Формування синергетичного (нелінійного) мислення учнів. *Професійно-технічна освіта*. 2012. № 2. С. 3–7. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/707143/1/Нелінійне%20мислення.pdf>
4. Дубасенюк О. А. Теорія і практика професійної виховної діяльності педагога: моногр. Житомир : ЖДУ імені І. Франка, 2015. 367 с. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/29346/>
5. Ершова Л. Трансформація системи цінностей учнівської і студентської молоді в контексті реформування вітчизняної професійної освіти. *Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти*

НАПН України. *Професійна педагогіка*. 2018. № 16. С. 162–168. DOI: <https://doi.org/10.32835/2223-5752.2018.16.162-168>

6. Закатнов Д. Кар'єрні та професійні ціннісні орієнтації учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. 2020. Вип. 24 (1). С. 155–170. DOI: <https://doi.org/10.32405/2308-3778-2020-24-1-155-170>

7. Зязюн І. А. Педагогічна діяльність учителя в умовах інтегрованої освітньої технології. *Теорія і практика соціальних систем*. 2010. № 3 (3). С. 11–21. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/6141/1/зязюн8.pdf>

8. Козловський Ю. М. Професійна інтерологія в системі наук про освіту. *Педагогічний альманах*. 2017. № 34. С. 108–113. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pedalm_2017_34_18

9. Козловський Ю. М., Козловська І. М. Едукаційна інтерологія: моногр. Львів : Сполом, 2015. 360 с. URL: https://www.researchgate.net/profile/YuriyKozlovskiy/publication/286392357_Edukacijna_integrologia/links/566860f708ae193b5fa0a943/Edukacijna-integrologia.pdf

10. Концепція розвитку Державної соціальної цільової програми розвитку професійної (професійно-технічної освіти) на 2022–2027 рр. МОН України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1619-2021-p#Text>

11. Кузікова С. Б. Психологічні основи становлення суб'єкта саморозвитку в юнацькому віці : моногр. Суми : СумДПУ, 2020. 324 с. URL: <https://repository.sspu.edu.ua/items/4621b4e6-922d-4b3b-9e4a-d54da987eae6>

12. Ничкало Н. Г. Розвиток професійної освіти в умовах глобалізаційних та інтеграційних процесів: моногр. Київ: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2014. 125 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/709906/1/Монографія%20Ничкало.pdf>

13. Орлов В. Ф. Виховний процес і проблеми індивідуалізації в системі професійно-технічної освіти. *Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка*. 2013. № 6. С. 73–77. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvpto_2013_6_13

14. Отич О. М. Основи педагогічної майстерності викладача професійної школи. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. 208 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/26548/1/2652_OTICH_KIEB-2.pdf

15. Професійний стандарт «Майстер виробничого навчання» (наказ Міністерства економіки України від 17.08.2021 р., № 430-21). URL: https://register.nqa.gov.ua/uploads/0/346-430_majster_virobnicogo_navcanna.pdf

16. Психологія педагогічної взаємодії: інтегративний підхід: моногр. / за ред. В.Л. Зливкова, С.О. Лукомської. Київ : Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2019. 259 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/716475/1/Монографія%202019.pdf>

17. Радкевич В. О. Науково-методичне забезпечення розвитку професійної освіти в умовах сучасних викликів. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2022. №4 (2). С. 1–15. DOI: <https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4218>

18. Радкевич Г., Романова Г., Бородієнко О. Концептуальні основи практико-орієнтованої підготовки

викладачів професійної освіти і навчання. *Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка*. 2018. № 16. С. 5–14. DOI: <https://doi.org/10.32835/2223-5752.2018.16.5-13>

19. Хоменко А. В. Підготовка майбутнього вчителя до формування суб'єкт-суб'єктних відносин з учнями. *Педагогічні науки*. Полтава, 2021. Вип. 78. С. 140–147. DOI: <https://doi.org/10.33989/2524-2474.2021.78.249855>

Дата першого надходження рукопису до видання: 25.08.2025
Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 22.09.2025
Дата публікації: 24.09.2025